

דרום תל אביב

ביטחון, שיקום ושוויון לכלל התושבות והתושבים

ארגון סיוע לפליטים
ולמבקשי מקלט בישראל

למען נשים בישראל

רקע

בשנים האחרונות, וביתר שאת בתקופה האחרונה, חלה הידרדרות חדה בתחושת הביטחון האישי ובמרקם החיים בדרום תל אביב, ובפרט בשכונות נווה שאנן, שפירא והתקווה. תושבות ותושבים ותיקים, מהגרי עבודה, מבקשי מקלט ופליטים מתמודדים עם מציאות של פגיעה בתחושת הביטחון, פשיעה, היעדר מענה מערכתי ותחושה מתמשכת של הפקרה מצד הרשויות.

המרחב הציבורי הפך לזירה שבה מתקיימות תופעות של סחר בבני אדם, ובכלל זה סחר בנשים, סחר והפצת סמים, גביית דמי חסות ואללימות מאורגנת, לצד ניצול צעירים וקטינים על ידי גורמי פשיעה. נשים רבות חשות חוסר ביטחון במרחב הציבורי בשעות הערב, והורים רבים חוששים לשלומם של ילדיהם במרחב הציבורי ובדרך למוסדות החינוך, ותושבים רבים, במיוחד מי שיכולים להרשות זאת לעצמם, פשוט עוזבים את השכונה.

ההידרדרות במצב הביטחון האישי בדרום תל אביב הינה מציאות שמתועדת שוב ושוב על ידי תושבים, ארגוני שטח וגופי תקשורת. בשנים האחרונות הוגשו פניות ועתירות של תושבי דרום העיר בדרישה להתערבות דחופה של המדינה והרשויות לנוכח העלייה בפשיעה האלימה, בסחר בסמים, בגביית דמי חסות ובהשתלטות של גורמי פשיעה על המרחב הציבורי. תחקירים ועדויות מהתקופה האחרונה מצביעים על התחזקות משמעותית של ארגוני פשיעה באזור נווה שאנן והתחנה המרכזית, ועל הפיכת חלקים מהשכונה למרחב שבו תושבים חוששים להסתובב בשעות הערב והלילה.

בדיון שנערך בכנסת בנושא האלימות בדרום תל אביב ב-26 בינואר 2025 אמרה שולה קשת, חברת מועצת עיריית תל אביב-יפו ותושבת השכונה, כי "התחנה המרכזית היא שטח מופקר שאין בו סדר, שליטה וחוק", והוסיפה כי "אנחנו חיים במעגל סגור של פשע". קשת הדגישה כי מציאות ארוכת שנים שבה מדיניות של הזנחה, היעדר השקעה בתשתיות, חינוך, רווחה וקהילה, והיעדר פתרונות מערכתיים- הם שמאפשרים לפשיעה, לאלימות ולחוסר הביטחון להתרחב בדרום תל אביב. היעדר אופק, שירותים ומענים עבור ילדי פליטים ומבקשי מקלט תורם להעמקת המצוקה והפגיעה בביטחון האישי.

כבר ב-2014 דוח מבקר במדינה עסק בסוגיית "זרים שאינם בני הרחקה מישראל" (בעיקר מבקשי מקלט מאריתריאה ומסודן). הדוח מתח ביקורת חריפה על הממשלה, וקבע כי הטיפול בסוגיה התאפיין בהיעדר מדיניות סדורה ובפגיעה בזכויות הבסיסיות ובתושבי השכונות. עוד קבע המבקר כי "לנוכח המציאות האנושית והחברתית הקשה שתוארה בדוח, נדרשת הממשלה להשלים את מדיניותה לאלתר, על סמך תכניות שיגבשו השרים הרלוונטיים, באופן שיבטיח טיפול הולם בזרים ובעיקר באלו הנמנים על הנזקקים והחלשים ביותר שביניהם.

פעולה זו נדרשת גם בהתחשב בערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית, במורשת ישראל בדבר היחס לחלשים בחברה, ובהם הגר (הזר) היושב בקרבנו, ובדין הבין-לאומי בתחומי ההגירה, הפליטות וזכויות האדם.¹ מאז ועד היום לא הוסדרה סוגיית מעמדם של מבקשי המקלט, לא ניתנה להם גישה רחבה יותר למלוא הזכויות בסיסיות ובאספקטים מסויימים אף הורע מצבם.

המצב הזה אינו גזירת גורל, אלא תוצאה של שנים ארוכות של הזנחה תכנונית, חברתית וממשלתית. דרום תל אביב הפכה במשך שנים למרחב שאליו דוחקים אוכלוסיות מוחלשות, במקום להשקיע בו כתשתית עירונית שוויונית, בטוחה ומתפקדת. ריכוזה בפועל של אוכלוסייה גדולה של מבקשי מקלט בדרום תל אביב, ללא מדיניות ארוכת טווח של שילוב, פיזור והשקעה מספקת בשירותים ובתשתיות, העמיק את הלחץ החברתי והכלכלי על השכונות. בנוסף **ביחס למבקשי המקלט והפליטים, נקטה המדינה לאורך שנים מדיניות שהתאפיינה בהימנעות מהכרעה בבקשות מקלט, בהגבלת זכויות ובהותרת אנשים רבים במעמד זמני וחוסר יציבות לאורך שנים.** לפי נתוני רשות האוכלוסין וההגירה¹, כיום חיים בתל אביב 5,990 מבקשי מקלט מאפריקה המחזיקים באשרת 2א5 ("מסתננים" לפי הגדרת הרשות), ולצדם ע"פ הערכות כ-3,000 ילדים וילדות של מבקשי מקלט ופליטים מאפריקה. [במחקר "עניים שלא נספרים"](#), שערכו א.ס.אף ומכון אדוה ופורסם במאי 2025, נמצא כי 85% ממבקשי המקלט והפליטים חיים באי-ביטחון תזונתי. נתון זה אינו מקרי - הוא תוצאה ישירה של מדיניות ממשלתית שדחקה אוכלוסייה שלמה לשולי החברה, ללא אפשרות אמיתית ליציבות, ביטחון או מוביליות חברתית.

מדיניות זו אינה פוגעת רק בפליטים עצמם. היא פוגעת באופן ישיר גם בשכונות שבהן רוכזה האוכלוסייה הזו, ובראשן דרום תל אביב. כאשר המדינה מונעת מאנשים אפשרות לחיות בכבוד, לעבוד בביטחון, לקבל שירותים בסיסיים ולהשתלב במרחב העירוני - התוצאה היא העמקת עוני, חוסר יציבות, ניצול ופשיעה. לא ניתן לדבר על שיקום דרום תל אביב מבלי לדבר על הסדרת מעמדם של מבקשי המקלט ועל מדיניות שילוב אמיתית.

לצד ההזנחה רבת השנים, **סוגיית דרום תל אביב ומבקשי המקלט הפכה פעם אחר פעם לכלי פוליטי נוח עבור גורמים המבקשים לצבור הון ציבורי על גבם של תושבי השכונות.** במקום לקדם פתרונות אמיתיים של ביטחון, חינוך, רווחה ושיקום עירוני, ניתנות שוב ושוב הבטחות שאינן מתממשות של "פתרון מידי" באמצעות גירוש וענישה והפגנת כוח תקשורתית. ההבטחות הללו אינן ממומשות בפועל, אך הן מייצרות כותרות, מעמיקות את השיח המסית ומעמיקות את תחושת הנטישה של כלל התושבים.

מבקשי המקלט וילדיהם, כאוכלוסייה חסרת ייצוג פוליטי, ללא זכות הצבעה וללא יכולת ממשית להגן על עצמה במרחב הציבורי, הפכו יעד קל במיוחד לדמוניזציה ולהפחדה. **במקום להתמודד עם שורשי הפשיעה המאורגנת, עם הזנחת התחנה המרכזית, עם המחסור במעני הרווחה ועם מחסור במסגרות לנוער - קל יותר להפנות את האש כלפי קהילה מוחלשת מאשר להתמודד עם שורשי הבעיה.** כלל תושבי דרום תל אביב נפגעים מכך: במקום השקעה אמיתית בשכונות, הם מקבלים שוב ושוב ביקורים מתוקשרים, סיסמאות ריקות והבטחות שלא משנות את המציאות ברחוב. כך נבנה מעגל שמשרת אינטרס פוליטי, אך משאיר את השכונה ואת תושביה, ותיקים ופליטים כאחד, ללא פתרון אמיתי.

המאבק בפשיעה והמאבק בהדרה אינם שני מאבקים נפרדים; הם חלק מאותה אחריות ציבורית לשיקום דרום תל אביב.

צעדים נדרשים

הצעד הראשון והבסיסי ביותר הוא הפעלה תקינה של מערכת המקלט בישראל: בדיקה הוגנת ויעילה של בקשות מקלט, הכרעה בבקשות בתוך פרק זמן סביר, מתן מעמד פליט לזכאים לכך והענקת סל זכויות שיאפשר חיים בכבוד ובביטחון. כל עוד אנשים מוחזקים במשך יותר מעשור במעמד זמני, ללא אופק וללא זכויות מלאות, הפגיעה היא גם בהם וגם במרחב העירוני כולו.

צעד שני ומתבקש הוא שילוב מלא של ילדי מבקשי המקלט והפליטים במערכת החינוך העירונית וביטול מדיניות ההפרדה. תל אביב עדיין מקיימת בפועל מסגרות חינוך נפרדות לילדי מבקשי מקלט, אף שבשנים האחרונות נעשו צעדים מוגבלים לשילובם, וזאת למרות שבית המשפט העליון קבע, כבר ב-16.9.2025, בתשובה לעתירה המתנהלת בנושא, כי "דומה כי קיימת תמימות דעים על כך שהמצב אינו תקין וכי יש למצוא פתרון מעשי לסוגיה זו". ההפרדה הזו אינה רק פגיעה בזכות לשוויון - היא מנגנון שמעמיק עוני, ניכור והדרה בין קהילות. גם כיום, לצד פיילוט מוגבלים של שילוב, קיימים חסמים קשים ברישום לבתי ספר, מחסומי שפה, הסללה לחינוך מיוחד, חוסר נגישות למסגרות איכותיות ומדיניות שמקשה על הורים להעביר את ילדיהם למסגרות בטוחות יותר. שילוב אמיתי בחינוך אינו "מחווה" אלא תנאי בסיסי לעיר מתפקדת, בטוחה וצודקת.

צעד שלישי הוא מתן גישה מלאה לשירותי הרווחה. למרות שעיריית תל אביב - יפו מפעילה את מסילה שירותים חברתיים למבקשי מקלט ומהגרי עבודה, בתחום הרווחה נמשכת מדיניות ממשלתית ועירונית של הדרה ממסדית רחבה. משפחות רבות אינן זכאיות לקצבאות בסיסיות, אנשים חולים נותרים ללא רשת ביטחון, ילדים נמצאים ללא גישה לטיפול רפואיים והתפתחותיים, ואנשים עם מוגבלות נותרים ללא קיום בסיסי. במציאות כזו, העוני אינו תוצאה של כישלון אישי בלבד, אלא גם של מדיניות והסדרים שמותירים אוכלוסייה שלמה ללא רשת

ביטחון מספקת. בהיעדר מענה מערכתי בתחום הרווחה, אנשים נותרים במצב פגיע ועלולים להידרדר למצבי סיכון ולחיים ברחוב.

בטווח המיידי, יש צורך ברור בהגברת תחושת המוגנות בשכונה. נוכחות משטרתית אפקטיבית היא חלק מהפתרון, במיוחד מול פשיעה מאורגנת, אלימות חמורה וסכנה ממשית לחיי אדם. תושבים לא צריכים לפחד ללכת ברחוב או ללוות ילד לתחנת אוטובוס. **עם זאת, אכיפה לבדה אינה מספיקה - ולעיתים אף מחמירה את חוסר האמון כאשר היא מופנית כלפי האוכלוסיות המוחלשות עצמן במקום כלפי גורמי הפשיעה.**

לכן **נדרשת אכיפה חכמה, ממוקדת ומבוססת קהילה:** טיפול בראשי ארגוני הפשיעה, בסוחרי הסמים ובמי שעוסקים בסחר בבני אדם ובניצול נשים ובאלימות המאורגנת - ולא נוכחות כוחנית שמופנית כלפי תושבים חסרי מעמד או צעירים בסיכון. לצד המשטרה, יש לחזק גם את גורמי השטח העירוניים כמו סל"ע, שפועלים מתוך קשר ישיר עם התושבים ויכולים לייצר תחושת מוגנות ולא רק הרתעה.

בשנים האחרונות הוצגו גם תוכניות רציניות לשיקום דרום תל אביב, ובהן [התוכנית לפיתוח מכיל בדרום תל אביב](#) של מרכז הגר ותנועת אחותי שהוצגה בשנת 2020 בהובלת שולה קשת. התוכנית עסקה בשיקום פיזי וחברתי של השכונות, חיזוק החינוך והרווחה, טיפול בתחנה המרכזית, מניעת דחיקה של תושבים ושילוב כלל הקהילות בקבלת החלטות. רבות מההמלצות הללו נותרו על הנייר בלבד. אילו היו מיושמות בזמן, ייתכן שחלק מההידרדרות הנוכחית היה נמנע.

סוגיית התחנה המרכזית החדשה מחייבת התייחסות ברורה. התחנה מהווה במשך שנים מוקד של הזנחה, פשיעה, סחר וניצול, ופוגעת באופן ישיר בחיי התושבים ובמרחב הציבורי כולו. **סגירה מדורגת של התחנה המרכזית, לצד חלופות תחבורה ראויות ותוכנית מעבר מסודרת, ופיתוח המתחם לטובת שטחים ציבוריים, שירותים קהילתיים, דיור ותשתיות רווחה אינם רק מהלך תכנוני - אלא תנאי בסיסי לשיקום האזור.**

כלל הצעדים צריכים להינקט בשיתוף התושבים בקבלת החלטות. כל תוכנית לשיקום דרום תל אביב חייבת להיבנות בשיתוף התושבות והתושבים החיים בשכונות. יש להקים מנגנוני שיתוף קבועים שיכללו תושבים ותיקים, מבקשי מקלט, פליטים, מהגרי עבודה, בעלי עסקים, אנשי מקצוע וארגונים קהילתיים, ולתת להם מקום ממשי בעיצוב סדרי העדיפויות ובקבלת ההחלטות הנוגעות לעתיד האזור.

סיכום

במקום לקדם פתרונות ארוכי טווח ולעבוד עם ההנהגה הקהילתית המקומית ועם הארגונים הפועלים בשטח, אנו רואים לעיתים החלטות המתקבלות ללא שיתוף מספק של הקהילות החיות בשכונות. **חיזוק אמיתי של השכונה חייב להיעשות עם התושבים עצמם ועם ההנהגה הקהילתית המקומית, הארגונים החברתיים והיזמות הקהילתיות שפועלים בשטח לאורך שנים.**

בסופו של דבר, דרום תל אביב אינה רק "בעיית ביטחון" אלא תוצאה של שנים של הזנחה, מדיניות שגויה והיעדר פתרונות מערכתיים. עוד ניידות ועוד מחסומים לא יפתרו לבדם עוני, ניצול, סחר בבני אדם או הדרה ממערכת החינוך. **ביטחון אמיתי נוצר משילוב: שילוב בחינוך, שילוב בשירותים, שילוב בתעסוקה, שילוב במרחב העירוני - ושילוב של כלל התושבים, ובהם גם פליטים ומבקשי מקלט, בקבלת ההחלטות על עתיד השכונה.**

שיקום אמיתי של דרום תל אביב מחייב מעבר מגישת כיבוי שריפות לתוכנית עומק: כזו שמבוססת על שוויון, על אחריות ציבורית ועל ההבנה שכל מי שחי כאן זכאי לביטחון, לכבוד ולשייכות.

לפרטים נוספים:

גלעד פלומבו, מנהל המחלקה הציבורית בא.ס.ף, Gilad@assaf.org.il

שולה קשת, מנכ"לית "אחותי", keshetshula@gmail.com